

Rapport på NAFOs
kompetanseutvikling for
barnehageansatte 2007-2008

Målfrid Bleka

Katrine Giæver

Marit Gjervan

Innhold

Innledning	s. 3
Mål og målgruppe for kompetanseutviklingen	s. 3
Styring og organisering	s. 4
Rapportering fra fylkene	s. 4
Akershus	s. 4
Aust- Agder	s. 6
Buskerud	s. 9
Finnmark	s. 10
Hedmark	s. 12
Hordaland	s. 13
Møre og Romsdal	s. 14
Nordland	s. 15
Nord-Trøndelag	s. 17
Oppland	s. 19
Rogaland	s. 21
Sogn og Fjordane	s. 23
Telemark	s. 26
Troms	s. 27
Vestfold	s. 29
NAFOs vurdering av kompetanseutviklingsprosjektet	s. 31
Mål og målgruppe	s. 31
Styring og organisering	s. 33
Videreføring	s. 34

Innledning

NAFO har i løpet av barnehageåret 2007-2008 gjennomført kompetanseutvikling innen språklig og kulturelt mangfold for barnehageansatte i 15 fylker. Kompetanseutviklingen er en videreføring av NAFOs kompetanseutvikling gjennomført i 2006-2007. Kunnskapsdepartementet har bidratt med midler gjennom *Strategi for kompetanseutvikling i barnehagesektoren 2007-2010*. Prosjektet skal sees i sammenheng med tilskuddsordningen for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder og er knyttet til tiltak 6 i strategiplan *Likeverdig opplæring i praksis! 2007-2009*.

NAFO er prosjektleder for kompetanseutviklingen og har etablert et nært samarbeid med fylkesmenn og universiteter/høgskoler (UH) i de involverte fylkene: Finnmark, Troms, Nordland, Nord-Trøndelag, Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane, Hordaland, Rogaland, Aust-Agder, Telemark, Buskerud, Vestfold, Akershus, Hedmark og Oppland.

Denne rapporten bygger på innhentede rapporter fra barnehager som har deltatt i prosjektet og samlereport fra høgskoler/universiteter, i tillegg til NAFOs vurderinger.

Mål og målgruppe for kompetanseutviklingen

Bidra til økt kompetanse hos ansatte i barnehagene:

Kompetansehevingstiltaket skulle bidra til bevisstgjøring og økt kompetanse om tospråklig utvikling og flerkulturelle perspektiver blant ansatte i barnehagene slik at alle barn får mulighet til å få dekket sine grunnleggende behov (Strategiplan 2007:8). Barns behov for identitetsbekreftelse, perspektivutvidelse og arbeid med språk er nøkkelord i kompetansehevingstiltaket.

Bidra til implementering av overordnede planer:

Kompetansehevingen skulle også bidra til implementering av Rammeplan for barnehager og initiere arbeid med temaheftet "Språklig og kulturelt mangfold i barnehagen" spesielt. I tillegg står disponering av tilskuddsordningen for tildeling av ressurser til barn med minoritetsspråklig bakgrunn og regjeringens strategiplan "Likeverdig opplæring i praksis" sentralt i kompetanseutviklingen.

Bidra til å styrke høgskolene som kompetansetilbydere:

Målet med kompetansehevingen er også å tydeliggjøre og styrke høgskolenes rolle som kompetansetilbydere når det gjelder å implementere flerkulturelle perspektiver i barnehagene og i førskolelærerutdanningen.

Målgruppe

Målgruppen for kompetansehevingen er styrere, pedagogiske ledere, fagarbeidere, tospråklige assistenter og assistenter i barnehagene, samt vitenskapelig tilsatte fra høgskolene og universitetene (UH) i de aktuelle fylkene. Målet har også vært å trekke barnehagemyndigheten i de deltakende kommunene inn i kompetanseutviklingen.

Styring og organisering

Hver høgskole fikk tildelt kr 100 000 eller 50 000 til gjennomføring av prosjektet. Dette er lønnsmidler til fagpersoner fra UH som har fått ansvar for å bidra med kompetanse til og veiledning av deltakerne i fylket.

Hvert fylke har hatt en styringsgruppe bestående av en representant fra NAFO, en representant fra Fylkesmannen og en eller flere representanter fra UH. Styringsgruppene har sørget for planlegging av kompetanseutviklingen, framdrift og gjort evalueringer underveis.

NAFO har, som prosjektleder, hatt ansvaret for å bistå kompetanseutviklingen med faglig kompetanse og veiledning, og å følge opp og koordinere virksomheten sentralt. NAFO har hovedsakelig samarbeidet med fylkesmannen og U/H, men har også hatt en del direkte kontakt med kommuner og barnehager som har deltatt i prosjektet.

Universitet og høgskoler har arrangert storsamlinger og nettverkssamlinger, valgt ut temaer i samråd med NAFO, hatt ansvaret for innledere og veiledere i nettverkene, bistått barnehagene med faglig veiledning, laget oppgaver til barnehagene og skrevet rapporter fra prosjektet. UH i hvert fylke har hatt en fagansvarlig som har hatt ansvar for å koordinere prosjektet i fylket. I tillegg har flere trukket inn andre ressurspersoner fra UH som innledere på storsamlinger og nettverkssamlinger.

Fylkesmannens representanter har lagt til rette for administrative rammer, hatt oversikt over minoritetsspråklige barn i fylket og ut fra dette rekruttert barnehager til prosjektet. De har bistått i arbeidet med å arrangere storsamlinger og har også selv deltatt på disse samlingene. Dette har fungert noe ulikt i de forskjellige fylkene, noe som vil komme tydeligere fram under rapporteringen fra hvert enkelt fylke.

Kommunene og barnehagene har valgt ut ressurspersoner fra de enkelte barnehagene til å delta på storsamlinger og nettverkssamlinger, og har arbeidet med å utføre ulike praksisrelaterte oppgaver for å implementere overordnede planer for barnehagen. Således har dette styrket personalets kompetanse innenfor flerkulturelt pedagogisk arbeid. Oppgavene barnehagene har fått har variert fra fylke til fylke. De fleste av NAFOs fokusbarnehage har hatt sentrale roller på storsamlinger og nettverkssamlinger i sine fylker.

Rapportering fra fylkene

Akershus

Antall kommuner: 5, Frogn, Oppegård, Ski, Vestby og Ås

Involverte fra Høgskolen i Oslo: 1, Ferruh Özalp

Representant fra fylkesmannen: Aud Reiersdal

Prosjektleder fra NAFO: Målfrid Bleka

Antall nettverk: 1

Antall barnehager: 10

Antall deltakere på nettverkssamlinger: 30

Generelt om gjennomføringen

Alle de fem kommunene som var med første året inviterte med seg en barnehage til dette året. De nye barnehagene har deltatt på nettverkssamlinger og gjennomført "miniprojekter" i sine barnehager. Det ble avholdt tre nettverkssamlinger. Tilfanget av de nye barnehagene har vært berikende for diskusjonene på samlingene, det har utviklet seg til å bli et faglig spennende nettverk. Temaene på samlingene var følgende: Norske barnehagens møte med mangfold ved Ferruh Özalp, presentasjon av praksisprosjekter og miniprojekter med påfølgende diskusjon og foreldresamarbeid i et flerkulturelt perspektiv ved Målfrid Bleka.

De fleste kommunerepresentanter var til stede på alle samlingene. De har bidratt aktivt både i faglige diskusjoner og i utvikling av tiltak knyttet til spredning, f.eks. å sette prosjektet på dagsorden på barnehageledermøter i kommunen, arrangere felles personalmøter for barnehager som er med i prosjektet sammen med barnehager som ikke er med, med innlegg fra prosjektbarnehager og NAFO.

Høgskolen opplever at samarbeidet med barnehagene har fungert bra. Høgskolerepresentanten kunne ønsket at flere personer ved høgskolen hadde vært knyttet til prosjektet, dette for å kunne diskutere faglige utfordringer i utviklingen av prosjektet på høgskolen. Det ansees som positivt fra høgskolens side å være i slik kontakt med praksisfeltet og få kjennskap til hva barnehagene er opptatt av. Prosjektbarnehagene ble også benyttet av førskolelærerstudenter i arbeid med prosjektoppgaver.

I Akershus/Follo har fylkesmannen delegert noe av sitt ansvar i prosjektet til en av kommunerepresentantene, bl.a. praktisk tilrettelegging av nettverkssamlinger. Dette har fungert meget godt. Fylkesmannen har vært informert om utviklingen i prosjektet. Høgskolens samarbeid med NAFO rapporteres å ha fungert svært godt, dette i form av samarbeid om gjennomføring av nettverkssamlinger og som en diskusjonspartner underveis i arbeidet.

Barnehagens utviklingsprosjekter

Trollberget barnehage, Frogn kommune: Språkstimulering gjennom Skoggruppemetoden

Barnhagen har etablert flere skog grupper med barn som deltar på ukentlige turer, til ulike steder i nærmiljøet, en skog, en bondegård oa. De planlegger turene sammen med barna og dokumenterer turene ved hjelp av digetalkamera. Barna er med på å ta bilder. I etterkant av turene framkalles bildene, barna forteller og de voksne skriver ned det som fortelles. Foreldre trekkes også aktivt med i arbeidet. Barnehagen arbeider aktivt for å styrke barnas flerspråklige utvikling og opplever at de barna som har andre morsmål enn norsk har begynt å anvende sin flerspråklighet mer aktivt i barnhagen i løpet av prosjektperioden. Barnehagen hadde framlegg på den nasjonale spredningskonferansen.

Randem barnehage, Vestby kommune: Den fargerike bokormen

Barnehagen har arbeidet med formidling av barnelitteratur på ulike språk. De har etablert et lite bibliotek på hver avdeling med bøker på ulike språk. I tillegg til at bøkene brukes aktivt i barnehagen, kan foreldre og barn låne med seg bøker hjem.

Vevelstadåsen barnehage, Ski kommune: Språklig og kulturelt mangfold i barnhagen med fokus på kunnskapsspredning internt i barnehagen og kommunalt

Barnehagens hovedmål har vært å øke personalets kunnskaper, holdninger og ferdigheter knyttet til et flerkulturelt perspektiv på sitt arbeid. De har arbeidet med å utvikle barnehagens språkmiljø og i denne sammenhengen også fokusert på barns flerspråklighet. De har tospråklige assistenter ansatt i barnehagen som har vært viktige ressurspersoner i dette arbeidet. Barnehagen har deltatt i utprøving av læremiddelet Valpen og jeg. De har jobbet med å sikre reell foreldremedvirkning for alle foreldre i barnehagen. De har bidratt aktivt med å spre egne erfaringer fra flerkulturelt barnehagearbeid både internt i kommunen og på nettverkssamlinger i andre fylker.

Frydenhaug barnehage, Ås kommune: Minoritetsspråklige barns norskspråklige utvikling. Pedagogisk dokumentasjon som arbeidsmåte for strukturert språkstimulering og kompetanseheving i personalgruppa

Barnehagen har jobbet med å sikre de flerspråklige barnas norskspråklige utvikling. De har fokusert på de voksnes rolle i møte med barna: De har deltatt aktivt i barnas lek og arbeidet for å ta utgangspunkt i barnas interesser. De har sett på både formelt og uformelt samvær mellom barn og voksne som gode arenaer for språkstimulering. De har arbeidet med å dokumentere samspill gjennom diktafon. Opptakene har vært utgangspunkt for refleksjoner i personalgruppa.

Grønliåsen barnehage, Oppegård kommune: Metoder for språkarbeid i barnehagen, med fokus på utvikling av konkretiseringsmaterieill.

Barnehagen har involvert hele personalgruppen i arbeidet med å utvikle konkretiseringsmaterieill til bruk i samlinger og ellers. De har laget "språkposer" knyttet til sanger, rim og regler, eventyr, merkedager og aktuelle samtaletema. De har holdt kurs for alle barnehagene i sin kommune om betydningen av konkretiseringsmaterieill i barnehagens språkarbeid, der deltagerne i tillegg til framlegg fra barnehagen også fikk lage egne "språkposer".

Aust-Agder

Antall kommuner: 5, Arendal, Evje og Hornes, Lillesand, Risør og Kristiansand

Involverte fra Universitetet i Agder: Torild Marie Olsen

Representant fra fylkesmannen: Helene Frydenberg

Prosjektleder fra NAFO: Målfrid Bleka

Antall nettverk: 1

Antall barnehager: 4

Antall deltakere på nettverkssamlinger: 15

Generelt om gjennomføringen

I Aust Agder har det vært fire nettverkssamlinger der representanter fra alle barnehagene, NAFO, universitetet, og i noe varierende grad, representantene fra barnehageeiere og fylkesmannens representant har vært samlet. Disse møtene har utviklet seg mye siden oppstart høsten 2006 og blitt et godt diskusjonsforum. Det har vært en viss utskifting av barnehager, to har sluttet og en ny har kommet med. Dette har sammenheng med deres innsats i prosjektet.

Veiledning av barnehagene har hatt ulike form, alt fra møter med prosjektgruppene, deltagelse på personalmøter for hele personalet i barnehagene og oppfølging av temaer som ble diskuterte på personalmøtene. På personalmøtene har representanten fra universitetet holdt foredrag om språk og språkstimulering, inkludering av minoritetsspråklige familier og synliggjøring av kulturelt mangfold. Dette ble viktige samlinger der personalgruppene i større grad ble involvert i prosjektet, og universitetet ble bedre kjent med barnehagene. I et par av barnehagene var representanten fra universitetet til stede i det daglige arbeidet og observert de minoritetsspråklige barna i lek og i samspill med andre barn og personalet.

I alle barnehagene er arbeidet forankret i ledelsen, og arbeidet med de minoritetsspråklige barna og foreldrene blir diskutert på personalmøter og på de enkelte avdelingene. Det har vært en god utvikling av barnehagens kompetanse og de opplever seg tryggere i møte med både foreldre og barn med minoritetsbakgrunn. De opplever også at barn og foreldre er mer aktive og deltagende i barnehagens hverdag.

Tilskuddsordningen for bedre språkforståelse blant minoritetsspråklige barn blir praktisert svært forskjellig i kommunene. I Kristiansand kommune har en egen enhet som organiserer tospråklige assistenter til de enkelte barnehagene. I de mindre kommunene rapporteres det om problemer med å få tak i tospråklige assistenter fra aktuelle språkgrupper. Universitetet rapporterer at det på dette området er mye som kan gjøres for å fremme og synliggjøre de ulike morsmålene i barnehagen. De rapporterer videre at samarbeidet mellom Universitetet og barnehagene hele tiden har vært svært godt og at kontakten med kommune og fylkesleddet er mye bedre enn i fjor, men at den fortsatt kan utvikles videre. Kommunenes og fylkes rolle i spredningen av kompetansen vil stå sentralt det tredje året. Samarbeidet med NAFO rapporteres som meget godt. Det dreier seg om å være tilgjengelig for å svare på spørsmål, formidle nyttig informasjon og samarbeidet om arbeidet med nettverkssamlingene.

Barnehagens utviklingsprosjekter

Borketun barnehage, Lillesand kommune: Synliggjøring av de minoritetsspråklige barnas kultur i barnehagen.

Barnehagen har jobbet med å styrke de minoritetsspråklige barnas selvfølelse og identitetsutvikling. Dette har de gjort ved å fremheve deres kulturbakgrunn i barnehagens hverdag. De har funnet bilder, sanger, musikk, rim og regler, bøker, gjenstander og matretter fra mange av landene som er representert i barnehagen. De ser at arbeidet har beriket samarbeidet med foreldre. Foreldrene har engasjert seg på en ny måte i forhold til hva som skjer i barnehagen. Personalet har hatt mange diskusjoner og refleksjoner knyttet til prosjektarbeidet. De ser at de gjennom dette arbeidet har fått nye og mer åpne holdninger knyttet til mangfoldet som er representert både blant foreldre og barn i barnehagen. Det oppleves nå som en berikelse for hele barnehagen. Barnehagen hadde innlegg under den nasjonale spredningskonferansen.

Soltun barnehage, Evje og Hornes kommune: Trygg hverdag for minoritetsspråklige familier i Soltun barnehage

De har arbeidet med å utvikle et godt informasjonsmateriell om hva en barnehage er til foreldre som har lite kjennskap til dette. De har også jobbet med at de minoritetsspråklige barna skal kunne forstå og gjøre seg forstått i barnehagen. De har utarbeidet konkretiseringsmateriell til bruk i samlinger. De har hatt faste lekegrupper der barn med ulike språk har lekt sammen. De har også hatt egne samlinger for de barna som ikke forstår så mye norsk, der temaene har vært knyttet til de temaene som det ellers jobbes med på avdelingene.

Tjenna barnehage, Risør kommune: Arbeid med språkstimulering blant minoritetsspråklige barn.

Hovedmålet for prosjektet er at personalet skal få kompetanse til utøve en praksis der språkstimulering blir integrert av alt arbeidet som gjøres i barnehagen. De har også jobbet for å utvikle materiell til bruk i dette arbeidet. De har hatt stort utbytte av kurset om språk og språkarbeid i barnehagen som ble gitt til hele personalet av representanten fra Universitetet i Agder. Likeledes har de hatt god effekt av å dra på studietur til flere barnehager i Oslo. De har også jobbet med å synliggjøre det kulturelle mangfoldet i barnehagen. De opplever at innholdet i barnehagen i dag i større grad enn tidligere preges av de familiene som er knyttet til barnehagen.

Øvre Slettheia barnehage, Kristiansand kommune: Språkhuset

Personalet har arbeidet for at barnehagen skal være en god arena for språkutvikling for alle barn. De hadde planer om å utvikle en avdeling som skulle fungere som et ressurshus med tanke på språkarbeid for alle barna i barnehagen. Disse planene har blitt utsatt på byggeforsinkelser. De har jobbet aktivt for å utnytte de tospråklige ansattes ressurser. De er aktivt med i forarbeid, etterarbeid og gjennomføring av temaarbeid for barna. De jobber aktivt for å styrke barnas morsmål. Personalet har vært på studieturer og tatt imot flere andre barnehager i egen barnehage.

Buskerud

Antall kommuner: 5, Modum, Øvre eiker, Drammen, Kongsberg og Gol

Involverte fra Høgskolen i Telemark: 2, Hein Lindquist og Irmelin Kjelaas

Representant fra fylkesmannen: Vibeke Nordheim Holm og Anne C Hermansen

Prosjektleder fra NAFO: Katrine Giæver

Antall nettverk: 4

Antall barnehager: 13

Antall deltakere på nettverkssamlinger: 26

Generelt om gjennomføringen

Høgskolen i Buskerud har ikke egen førskolelærerutdanning, og det er høgskolen i Telemark som har hatt ansvar for prosjektet.

Innholdet har vært konsentrert om språkflerspråklig utvikling, språkstimulering på norsk og foreldresamarbeid. Barnehagene har hatt stort utbytte både av å utveksle erfaringer med hverandre, og det faglige løftet høgskolen har gitt. En del av barnehagene som har hatt fokus på språk, har utviklet seg fra å jobbe med kartlegging i form av individrettet "en-til-en" språkstimulering til å bruke nye, bredere og mer dynamiske kartleggingsformer i lek og hverdagsituasjoner. De har opplevd å få et mer sammensatt, nyansert og ofte mer positivt bilde av barna.

Barnehagenes utviklingsprosjekter

Fjell barnehage, Drammen kommune: Økt foreldredemokrati – et ressursperspektiv i foreldresamarbeidet

Minoritetsforeldre har deltatt i ressursgrupper som møtes jevnlig for å drøfte ulike temaer og problemstillinger knyttet til barnehagens virksomhet. Målet har vært at hver språkgruppe skal ha en representant som målbærer gruppas meninger, tanker og spørsmål. Barnehagen rapporterer at foreldrene er blitt myndiggjort, og at foreldresamarbeidet er blitt vesentlig mye bedre.

Fjell barnehage representerte Buskerud med sitt prosjekt på spredningskonferansen 6. juni.

Raumyr barnehage, Kongsberg kommune: Synliggjøring av kulturelt og språklig mangfold gjennom rollelek

Gjennom en "reiserollelek" der alle land som var representert i barnehagen ble besøkt, ble det enkelte barnets bakgrunn synliggjort og anerkjent. Barna "tilbrakte" en uke i hvert land, og hadde da barnet fra det aktuelle landet som guide og ekspert. I landet ble barna kjent med eventyr, annen litteratur, sang, musikk, dans, språk, historie, kultur og mat.

Foreldrene var sentrale ressurspersoner i prosjektet, og en viktig følge av arbeidet er at foreldresamarbeidet ble styrket.

Barnehagen rapporterer at enkeltbarna og bakgrunnen deres ble gjenstand for stor interesse og entusiasme fra barnegruppen, og at barn som tidligere aldri brukte morsmålet sitt i barnehagen eller vegret seg mot å fortelle om hjemlandet, nå viste stolthet over å kunne flere språk og å ha flerkulturell kompetanse.

Barnas hus barnehage, Modum kommune: Språkstimulering gjennom rollelek

Gjennom ulike typer rollelek, som butikklek, reiselek, familielek m.fl., og bruk av figurrollelek knyttet til eventyrlesing, ble begreper og ord introdusert og trent på.

Barnehagen rapporterer at de har funnet mer konstruktiv måte å kartlegge på. Mens de tidligere tok barna ut av gruppen og ”testet” dem, har de nå begynt å bruke observasjon, og får dermed et riktigere bilde av barnet. De har funnet nye innfallsvinkler til å få barna med i samtaler – for eksempel bruk av morsmål – og de registrerer at barn som tidligere snakket lite, nå tar ordet og forteller på norsk, for eksempel i samlingsstunden.

Finmark

Antall kommuner: 3, Vadsø, Hammerfest og Kirkenes

Involverte fra Høgskolen i Alta: 2, Hanne Kirsten Nilsen og Bente Martiniussen

Representant fra fylkesmannen: Anita Ballo

Prosjektleder fra NAFO: Katrine Giæver

Antall nettverk: 2, ett bestående av fem barnehager fra Vadsø, ett av to barnehager fra Hammerfest og tre fra Kirkenes

Antall barnehager: 10

Antall deltakere på nettverkssamlinger: 20 – 25

Generelt om gjennomføringen

Finmark er et fylke med store avstander, og for å få maksimalt utbytte etter lang reise, har nettverksamlingene hatt en varighet på 5 timer. Etter nettverksamlinger har prosjektbarnehagene fått veiledning. De fleste barnehagene har altså satt av hele dagen. Barnehagene har ønsket mye faglig påfyll i tillegg til erfaringsutveksling. Det har vært tett kontakt mellom NAFO og høgskole gjennom hele prosjektåret, og NAFO har bidratt med forslag til litteratur og temaer, noe høgskolen rapporterer som positivt. I tillegg til høgskolen har også Bodil Labahå fra Kirkenes barnehage bidratt

med utgangspunkt i sin masteroppgave *Å utfordre grenser. Et aksjonsforskningsstudie fra Barentsregionen*. Barnehagene har gitt positive tilbakemeldinger på dette.

Fylket ble tildelt kr 100 000 til ekstra reiseutgifter.

Barnehagenes utviklingsprosjekter

Elvetun barnehage, Hammerfest kommune: Kommunikasjon og forståelse mellom barnehagen og innvandrerforeldre

Skulle i utgangspunktet være to barnehager sammen, men en måtte trekke seg på grunn av sykdom og fravær.

Barnehagen har innført nye rutiner for kommunikasjon med foreldre, der morsmål har vært vektlagt. De har innført bruk av tolk ved oppstart samtaler og informasjonsmøter, bruk av bilder og illustrasjoner for å understøtte muntlig informasjon, oversatt velkomstbrev til aktuelle språk (russisk, somalisk, thai, fillipinsk). I tillegg har de tatt imot voksne med minoritetsspråklig bakgrunn som går på norskopplæring, som praksiselever i barnehagen. De har også jobbet med å øke kommunikasjonen med foreldre i uformelle samtaler. De ansatte opplever å ha snudd perspektivet på arbeid med minoriteter til det positive, og at de har fått større bevissthet rundt, og økt kontakt med, minoritetsforeldre. De har opplevd at samarbeidet med fagfolk innenfor feltet i kommunen har blitt bedre, og sier det har vært positivt å utveksle erfaringer med andre barnehager i nettverket. Problemer med å skaffe vikarer har vært den største hindringen i prosjektarbeidet. Barnehagen oppsummerer at kontakt med NAFO har ført til positive endringer og en ny måte å utvikle den flerkulturelle barnehagen.

Eineveien barnehage, Kirkenes barnehage, Rallaren barnehage, Sør-Varanger kommune:

Hva er en barnehage i Sør-Varanger kommune? – en foreldreveiledning til utenlandske foreldre i barnehagen

De tre barnehagene fra Sør-Varanger kommune som deltok i prosjektet, valgte å slå seg sammen og ha felles prosjekt. De har sammen laget en informasjonsvideo på norsk og russisk om barnehager som er lagt ut på Sør-Varanger kommune sine hjemmesider. Filmen kan sees her:

<http://www.svk.no/hva-er-en-barnehage.4484452-17830.html>

Barnehagene rapporterer at arbeid med å velge ut nødvendig informasjon, å lære å jobbe med digitalt verktøy og samarbeid på tvers av barnehagene har vært positivt og lærerikt. Filmen er spredd til alle barnehager i Sør-Varanger, og de ønsker også at den skal brukes av helsetjeneste og flyktningtjeneste. De vil også oversette teksten til finsk og engelsk.

Lomakka barnehage, Vadsø kommune: Velkommen til barnehagen som ny i Norge

Barnehagen har utarbeidet velkomstbrev på flere språk, introduksjonsplan til nye foreldre som ikke kan norsk, og laget fotoarkiv til bruk i foreldresamarbeid. Fotoarkivet inneholder sentrale begreper i

barnehagen. I tillegg har de jobbet med synliggjøring av Lomakka som flerkulturell barnehage, med rutiner for forberedelser når barn av en ny nasjonalitet skal begynne i barnehagen, f eks gjennom Wikipedia.

Barnehagen rapporterer at de har fått bedre dialog med foreldrene, og at fotoarkivet hjelper å utvide barnas begrepsforståelse. De ser at prosessen med å involvere hele personalet tar tid, og ønsker å jobbe videre med dette i kommende barnehageår.

Lomakka barnehage representerte Finnmark med sitt prosjekt på spredningskonferansen 6. Juni 2008.

Hedmark

Antall kommuner: 1, Ringsaker

Involverte fra Høgskolen i Hedmark: Tove Skoug

Representant fra fylkesmannen: Annebjørg Soleim

Prosjektleder fra NAFO: Marit Gjervan

Antall nettverk: Ingen

Antall barnehager: 1

Generelt om gjennomføringen

Det har ikke lyktes NAFO å sette i gang kompetanseutvikling i Hedmark fylke dette året. Dette skyldes blant annet manglende oppfølging fra Fylkesmannen i Hedmark i forhold til rekruttering av kommuner og barnehager. Kun NAFOs fokusbarnehage, Vesleparken barnehage i Ringsaker kommune, har deltatt. Disse har fulgt kompetanseutviklingen og deltatt i nettverk i Oppland fylke, og har gjennomført praksisprosjekt med veiledning fra HiHm.

Barnehagens praksisprosjekter

Vesleparken barnehage, Ringsaker kommune: Hvordan utvikle barns språklige kompetanse, identitet og fellesskapsfølelse gjennom estetiske fag?

Barnehagen har hatt som hovedmål å utvikle barnas aktive deltakelse og sosiale samspill gjennom musikk fra ulike tradisjoner og gjennom organiserte drama-, lek- og bevegelsesgrupper. Samtidig har de ønsket å utvikle personalets kompetanse innen ulike uttrykksmåter. Barnehagen presenterte sitt arbeid med prosjektet på NAFOs nasjonale erfaringskonferanse for barnehageansatte 6.juni 2008.

Hordaland

Antall kommuner: 3, Bergen, Askøy og Fjell

Involverte fra Universitetet i Bergen: 1, Ingeborg Veim. Hun var sykmeldt vårhalvåret, og styrer i Rosetårnet barnehage, Trine Vikebø, ble satt inn som ansvarlig i perioden.

Representant fra fylkesmannen: Marianne Svege

Prosjektleder fra NAFO: Katrine Giæver

Antall nettverk: 2

Antall barnehager: 12

Antall deltakere: 30 – 35

Generelt om gjennomføringen

I Hordaland startet hver enkelt barnehage i 2006 et lite prosjekt som ble presentert på storsamling i 2007. Nettverkene har blitt fulgt opp med faglig påfyll i 2008, slik at dette kunne styrke prosjektene i de enkelte barnehagene. Temaer som har vært vektlagt er foreldresamarbeid og islam. Det har vært foredragsholdere fra NAFO og Høgskolen i Bergen.

Tilbakemeldingene etter det første prosjektet i regi av NAFO var så gode at Utdanningsavdelingen hos fylkesmannen i samarbeid med Høgskolen i Bergen bestemte å starte opp et nytt prosjekt med samme organisering, finansiert av fylkesmannens egne midler. 22 barnehager i 10 ulike kommuner fikk tilbud om å være med. Fylkesmannen tildelte også midler over kap. 231 post 63 til stønad til reise, frikjøp av tid og vikarutgifter i disse barnehagene. Prosjektet startet høsten -07 og ble avsluttet våren -08. 34 barnehager til sammen har altså deltatt etter modell av NAFO-prosjektet i 2007/08.

Barnehagene ble inndelt i 3 nettverk, og hadde i alt 3 nettverksamlinger. I tillegg kom storsamling ved prosjektstart og avsluttende storsamling der barnehagene presenterte arbeidet sitt.

De to prosjektene ble samlet avsluttet med en storsamling 24. April, med forelesninger av Tone Horntvedt fra Høgskolen i Oslo, og Mona Lisa Angell-Jacobsen, høgskolen i Vestfold. Temaene var *Helse i et antropologisk perspektiv*, og *Anerkjennelse av kulturelt mangfold*.

Laksevåg barnehage representerte Hordaland på den nasjonale spredningskonferansen med sitt prosjekt *Synliggjøring av mangfold gjennom en reise i den flerkulturelle barnehagen*

Møre og Romsdal

Antall kommuner: 8

Involverte fra Høgskolen i Volda: 1, Birgitte Fondevik Grimstad (Randi Myklebust har delvis vært inne i prosjektet)

Representant fra fylkesmannen: Maren Ørjasæter-Aaland

Prosjektleder fra NAFO: Marit Gjervan

Antall nettverk: 3

Antall barnehager: 15

Antall deltakere: 45

Generelt om gjennomføringen

Møre og Romsdal har deltatt for første gang i NAFOs kompetanseutviklingsprosjekt. Barnehageansatte fra Fræna, Midsund, Molde, Tingvoll, Haram, Ålesund og Ørsta kommune har deltatt i prosjektet, fordelt på tre nettverksgrupper. Det har vært gjennomført to nettverkssamlinger i hver av de tre nettverkene. Innholdet i disse samlingene har tatt utgangspunkt i temaheftet om språklig og kulturelt mangfold; om barnehagens arbeid med flerspråklighet og utvikling av norsk som andrespråk, synliggjøring av mangfold og foreldresamarbeid. Aktiv deltakelse i nettverkene og utprøving av praksis mellom samlingene har bidratt til å inkludere hele barnehagens personale, ikke bare ressursgruppen som har deltatt direkte i prosjektet. Diskusjoner fra nettverkssamlingene har blitt tatt inn på barnehagenes avdelings- og personalmøter. Nettverkene har også ført til tettere samarbeid mellom noen av barnehagene, blant annet med felles personalmøter med fokus på flerspråklighet og mangfold. Høgskolen vurderer at det er behov for enda mer kompetanse i barnehagene når det gjelder språkutvikling og tospråklighet.

Samarbeidet mellom NAFO, HiVolda og Fylkesmannen i Møre og Romsdal har fungert bra der alle parter har tatt hånd om sine oppgaver. En svakhet har vært at kompetanseutviklingen og praksisprosjektene kom i gang sent på høsten. Endringsarbeid krever tid, og det oppleves derfor som positivt at prosjektet videreføres et år til. Det er også ønske om større deltakelse fra barnehagemyndigheten i kommunene, nettopp for å sikre faglig forankring kommunalt og bidra til spredning av kompetanse i egen kommune.

Barnehagenes praksisprosjekter

Bikuben barnehage, Sunndal: Flerspråklighet – en ressurs!

Målet med praksisprosjektet har vært å tilrettelegge det pedagogiske miljøet i barnehagen for å bedre barnas utviklingsmuligheter i morsmål, i tillegg til norsk, selv om barnehagen ikke har tospråklig personale. Barnehagen har et nært samarbeid med barnas foreldre og har jobbet med blant annet litteratur på barnas morsmål og synliggjøring av ulike språk i hverdagen. Foreldrenes tilstedeværelse i barnehagen har vært en unik språkressurs for personalet og for barna. Personalet har fått et økt fokus på barnas morsmål og morsmålets betydning for læring av norsk. Personalet opplever at barna nå benytter sin morsmålskompetanse i større grad enn tidligere. Barnehagen presenterte sitt arbeid på NAFOs nasjonale erfaringskonferanse 6.juni 2008.

Holten barnehage, Sunndal: Identitetsbekreftelse og perspektivutvidelse.

Målet med arbeidet har vært å tilrettelegge for likeverdighet knyttet til identitetsbekreftelse og perspektivutvidelse i barnehagen. Personalet legger til rette for at verden kan komme inn i barnehagens hverdag, blant annet ved at barna bruker "Google earth", og ved bruk av eventyr og sanger fra ulike tradisjoner. Dette har skapt engasjement både blant foreldre og barn.

Molvær barnehage, Sula: "Ja, takk begge deler!"

Målet med arbeidet har vært å synliggjøre språklig og kulturelt mangfold i barnehagen, både når det gjelder barnehagens fysiske rom og pedagogisk arbeid og planer. Personalet har deltatt på kurs med mangfold som tema, og har arbeidet med *Temaheftet om språklig og kulturelt mangfold*.

Nordland

Antall kommuner: 6, Narvik, Sortland, Hadsel, Bodø, Saltdal og Rana

Involverte fra Høgskolen i Bodø: 2, Kristin Fløtten har vært faglig ansvarlig. I tillegg har faglærer Renate Eggen vært involvert.

Representant fra fylkesmannen: Wiveca Wilhelmsen-Holm

Prosjektleder fra NAFO: Marit Gjervan

Antall nettverk: 3

Antall barnehager: 11

Antall deltakere: 32

Generelt om gjennomføringen

Nordland har deltatt i to år i NAFOs kompetanseutviklingsprosjekt. Barnehageansatte fra Narvik, Sortland, Hadsel, Bodø, Saltdal, Rana har deltatt. Nordland har fulgt en modell som ikke har inkludert egne praksisprosjekter i noen av barnehagene, men det har vært gjennomført to storsamlinger i fylket samt egne nettverkssamlinger i tre nettverk. Barnehagene har hatt med refleksjonsnotater til nettverkssamlingene for å si noe om den flerkulturelle situasjonen i sin barnehage; dette inkluderer både beskrivelse av hva barnehagen gjør og hvordan de ønsker å utvikle barnehagen i et mangfoldsperspektiv. Det har vært to nettverkssamlinger og to storsamlinger for deltakerne i fylket. På grunn av store geografiske avstander har nettverkssamlingene her fungert som heldagsseminarer som har bestått av både erfaringsutveksling mellom barnehagene og faglig kompetanse fra HiBo. Selv om prosjektansvarlig fra HiBo har vært Kristin Fløtten med faglig forankring i barnehagepedagogikk, har høgskolen også involvert lærere med kompetanse innen religion og etikk og estetiske fag. Det har vært svært vellykket at høgskolen har involvert lærere fra ulike fag innen førskolepedagogikken i dette prosjektet. I tillegg til de ordinære nettverkssamlingene har det vært gjennomført *mininettverk* midt i prosjektperioden. Barnehagene i prosjektet har utnyttet hverandres ressurser i kommunen og har blant annet hatt felles personalmøter og har vært på studiebesøk hos hverandre.

Storsamlingene har vært holdt på HiBo og fylkesmannen har stått som teknisk arrangør. HiBo og NAFO har stått for det faglige innholdet på disse samlingene, hvor også tre av barnehagene har presentert sitt arbeid. Styrerne fra barnehagene har deltatt både på storsamlinger og nettverkssamlinger, mens barnehagemyndigheten i kommunene i liten grad har vært til stede. Høgskolen ser det som en utfordring å få til større deltakelse fra barnehagemyndigheten. Kommunenes Sentralforbund har blitt invitert og har deltatt på storsamlinger.

Høgskolen opprettet eget rom for deltakerne i prosjektet på Fronter (på HiBo sine hjemmesider), slik at det skulle være mulig med elektronisk kontakt mellom deltakerne og høgskolen. Dette har vist seg vanskelig å få til, men vil bli arbeidet videre med i en videreføring av prosjektet.

Barnehagene i Nordland har jobbet mye med praksisfortellinger knyttet til prosjektet, og HiBo og fylkesmannen vil i løpet av kommende barnehageår sammenfatte praksisfortellinger og artikler fra noen av barnehagene, samt fra lærere fra HiBo i et eget ressurshefte fra fylket.

Høgskolen har til en viss grad trukket studenter inn i prosjektet blant annet med studiebesøk i noen av barnehagene som deltar i kompetanseutviklingen.

Fylkesmannens representant har vært svært aktiv i kompetanseutviklingsprosjektet, og har organisert og deltatt på storsamlinger og nettverkssamlinger. Fylkesmannen har også finansiert en del av deltakernes reiseutgifter med interne midler. Dette har vært svært viktig med tanke på at Nordland er et fylke med store avstander.

Barnehagenes praksisprosjekter

Nordland fylke har fulgt en modell der det ikke har vært gjennomført egne praksisprosjekter med lokal veiledning fra høgskolen, som i de fleste andre fylkene. Likevel har mange av barnehagene gjort viktig endringsarbeid som tilsvarer praksisprosjekter. To av barnehagene fra fylket presenterte sine kunnskaper og erfaringer på NAFOs nasjonale erfaringskonferanse for barnehageansatte 6.juni 2008. Disse var Prestelva barnehage fra Sortland om *Mangfoldspedagogikk* og Mjølan barnehage fra Rana med *Ser vi ikke andre enn oss selv?*

Nord-Trøndelag

Antall kommuner: 3, Levanger, Stjørdal og Verdal

Involverte fra Høgskolen i Nord Trøndelag: 4, Kirsten Lauritsen, Solveig Bergstrøm, Kirsten Fahlstrøm og Kathrine Moen

Representant fra fylkesmannen: Aud Eli Kristoffersen

Prosjektleder fra NAFO: Målfrid Bleka

Antall nettverk: 1

Antall barnehager: 17 (nettverkssamlingene er åpne for alle barnehager i fylket).

Antall deltakere på nettverkssamlinger: 40-50

Generelt om gjennomføringen

Prosjektet drives på andre året. Det har vært arrangert fem åpne nettverkssamlinger for alle barnehagene i fylket. Det ble besluttet å åpne samlingene for alle for å spre kompetanse til flest mulige barnehager. Skolene har vært invitert når tema som overgang barnehage-skole har blitt belyst. To barnehager har av ulike årsaker trukket seg ut av prosjektet og en ny barnehage har blitt invitert inn. Fire fagpersoner fra høyskolen er engasjert i prosjektet, fra seksjonene samfunnsfag, norsk, pedagogikk og KRL. Nettverkssamlingene har vært hele dager, dette på grunn av lange avstander i fylket. Det har vært både teoretisk baserte og erfaringsbaserte foredrag, samtale og diskusjon. Tema som har blitt belyst: Er flerkulturell barnehage og skole mulig å få til? ved Asle Høgmo ved UiT, rasisme og diskriminering ved Gunhild Vist og Kirsten Lauritsen ved HiNT, personalsamarbeid i et flerkulturelt perspektiv ved Målfrid Bleka, barnehagenes praksisprosjekter, myndighetenes holdninger til minoriteter i et historisk perspektiv/tilpasset opplæring for minoritetsspråklige elever, hva er det? ved Thor Ola Engen ved HiHM, samarbeid barnehage-skole med fokus på arbeid med barnas språkutvikling ved Torlaug Nettet ved Vevelstadåsen skole og Benedicte Skråmo Holst ved Vevelstadåsen barnehage, diskrimineringens mange ansikter. ved Kirsten Lauritsen ved HiNT, religiøst mangfold i barnehagen ved Marie von der Lippe ved UiS og erfaringer fra å være mor i en norsk barnehage ved Sahar Ismail, tidligere mor i en barnehage.

Tre prosjekter har fått veiledning fra HiNT, en har fått det fra kommunale ressurspersoner. Både barnehagene og høyskolen opplever en god faglig utvikling i barnehagene, med kompetanseheving, bevisstgjøring og endring av praksis knyttet til utvikling av flerkulturelle barnehager.

Høgskolen har valgt å støtte kompetanseutviklingsprosjektet økonomisk. Dette har muliggjort at flere fagpersoner fra høgskolen har kunnet være involvert i prosjektet og at en også har kunnet engasjere eksterne fagpersoner til samlinger. Gode erfaringer fra prosjektet gjør at høgskolen til neste år vil sette i gang et nytt prosjekt rettet mot grunnskolen, etter samme struktur som dette barnehageprosjektet. Personene ved høgskolen rapporterer om stort utbytte av deltagelse i prosjektet gjennom økt kontakt med praksisfeltet, kompetanseheving gjennom deltagelse på samlingene med nasjonale kapasiteter, positiv og viktig samarbeid med NAFO i form av veiledning, oppmuntring og faglige drøftinger, utvikling av egne presentasjoner til samlingene som også kan brukes i undervisningen av studenter og etablering av en boksirkel som rekrutterer flere fagpersoner fra høgskolen som har fattet interesse for fagfeltet

Rammeplanen og temaheftet er godt forankret i barnehagenes arbeid.

Kommunerepresentanter har deltatt på samlingene. Det har vært avholdt et møte med alle kommunene som er involvert, for å drøfte det videre arbeidet og kommunenes rolle. Alle møtte og ga positive tilbakemeldinger på deltagelse i kompetansehevingsprosjektet. Enkelte barnehager har av ulike årsaker vært tilbakeholdne med å søke veiledning fra høgskolen. Et grep som vil gjøres fra høgskolens side er å organisere dagsseminarene på en ny måte: Halve dagen vil bli åpen for alle barnehagene i fylket og halve dagen vil bli nettverkssamling for prosjektbarnehagene, med innlagt veiledning. Det har vært et meget godt samarbeid mellom høyskolen og fylkesmannen. Neste år vil samlingene bli holdt vekselvis hos fylkesmannen i Steinkjær og på Hint i Levanger, dette pga. store geografiske avstander. Prosjektet sees i sammenheng med fylkesmannens øvrige

kompetansehevingsarbeid for barnehageansatte. Samlingenes geografiske plassering, sammensetning og struktur tilpasses dette arbeidet.

Barnehagenes utviklingsprosjekter

Dagali barnehage, Levanger kommune: Et inkluderende språklig fellesskap. Utprøving av språkverktøy i barnehagen, i store og små barnegrupper på tvers av kultur og språk.

Barnehagen har jobbet med å utvikle gode metoder i språkarbeidet med barna. De har ikke hatt tospråklige ansatte, men de har jobbet med at hele personalet skal se på mulighetene de har til å arbeide for å utvikle barnas flerspråklighet. De har også jobbet med å utvikle foreldresamarbeidet, bl.a. med å få en oversikt over fest- og høytidsdager som er viktige for familiene, få kjennskap til verdier som foreldre ser på som viktige i oppdragelse av barna sine mm. Barnehagen hadde framlegg på den nasjonale spredningskonferansen.

Fosslia barnehage, Stjørdal kommune: Flerkulturelt arbeid i Fosslia barnehage

De har arbeidet med å utvikle språkmiljøet i barnehagen og med å se på hvordan hele dagen byr på gode muligheter for å utvikle barnas språk. De har opplevd endringer i tenkning knyttet til dette arbeidet. De har endret praksis fra et fokus på språkarbeid knyttet til strukturerte, voksenstyrte aktiviteter til et bredere fokus som også inkluderer uformelt samvær, lek og annen aktivitet initiert av barna.

Halsen barnehage, Stjørdal kommune: Metode for språkarbeid i barnehagen ved bruk av digitalt verktøy

Barnehagen har jobbet med å bruke bilder i dagliglivet sammen med barna. De har tospråklig assistent i barnehagen som sammen med resten av personalet arbeider for å styrke barnas flerspråklige utvikling.

Ørmelen barnehage, Verdal kommune: Fleirkulturell kompetanse på tvers av skole, barnehage og støttetjenester.

Reinsholm barnehage, Verdal kommune: Fleirkulturell kompetanse på tvers av skole, barnehage og støttetjenester.

Oppland

Antall kommuner: 3, Lillehammer, Gran og Gjøvik

Involverte fra Høgskolen i Hedmark: 2, Tove Skoug og Camilla Kristoffersen

Representant fra Fylkesmannen: Hanne Borg

Prosjektleder fra NAFO: Marit Gjervan

Antall nettverk: 3

Antall barnehager: 18

Antall deltakere: ca 50

Generelt om gjennomføringen

Oppland har deltatt for første gang i NAFOs kompetanseutviklingsprosjekt. Barnehageansatte fra Lillehammer, Gran og Gjøvik kommune har deltatt i kompetanseutviklingen fordelt på tre nettverk (ett i hver kommune). Det har vært 6 barnehager i hver kommune. NAFOs fokusbarnehage i Hedmark, Vesleparken barnehage i Ringsaker, har deltatt i nettverk for Lillehammer og har gjennomført praksisprosjekt. Det har vært to treff i hvert av nettverkene. Nettverkene har fungert som erfaringsutveksling og diskusjon rundt aktuelle problemstillinger fra barnehagene knyttet til arbeid med språklig og kulturelt mangfold. Det har vært et særlig fokus på samarbeid med foreldre med minoritetsbakgrunn og det å jobbe med kulturelt mangfold og personalets holdninger i dette arbeidet. Deltakerne fremhever at de har hatt god nytte av både erfaringsutveksling med andre på nettverkssamlingene og faglig påfyll på de regionale storsamlingene. I Gjøvik kommune har representanten fra barnehagemyndigheten deltatt aktivt både på storsamlinger og nettverkssamlinger i kommunen. Dette har vært svært positivt for deltakerne fra kommunen og har bidratt til å sikre spredning av kompetanse innad i kommunen. Også styrerne i denne kommunen har vært aktive deltakere i kompetanseutviklingen. I de andre kommunene har representanter fra barnehagemyndigheten deltatt på storsamlinger og kun delvis på nettverkssamlinger. Høgskolen ser det som en særlig utfordring å få med eierne fra de private barnehagene i prosjektet.

Storsamlingene har vært gjennomført i nært samarbeid mellom NAFO, HiHm og Fylkesmannen i Oppland. Gjøvik kommune og Fylkesmannen i Oppland har vært vertskap for samlingene. Høgskolen og NAFO har bidratt med faglig kompetanse, samt kunnskap og erfaringer fra Gjøvik barnehage (fokusbarnehage), fra Gjøvik kommune, og fremlegg fra en av de andre barnehagene som har gjennomført praksisprosjekt; Marka barnehage i Gran. Tema for disse samlingene har vært *flerkulturelle perspektiver på barnehagens arbeid, språkstimulering, foreldresamarbeid og inkluderende lekemiljø*.

Når det gjelder *tilskuddsordningen* er det ingen av kommunene som i særlig grad benytter denne til tospråklig assistanse. Det ser ut til å være et større fokus på å styrke barna med norskspråklige ressurser enn styrking av morsmålet. Det kan også skyldes lite tilgang på tospråklige assistenter i kommunene.

Barnehagenes praksisprosjekter

Gjøvik barnehage, Gjøvik kommune: "Sammen i mangfoldet"

Målet med prosjektet har vært å implementere elementer fra barnehagens systematiske arbeid med språkstimulering for de minoritetsspråklige barna spesielt, inn det ordinære arbeidet i barnehagens hverdag og med alle barna. De har arbeidet med å alminneliggjøre flerspråklighet og bruke dette som en ressurs i møte med barna og spesielt i forhold til norskspråklig utvikling. Samtidig har personalet arbeidet for å benytte foreldrenes ressurser i barnehagen og fremme større deltakelse fra foreldrene i barnehagens arbeid.

Lillehammer barnehage, Lillehammer kommune: "Fra mottaksbarnehage til flerkulturell barnehage"

Hovedmålet med praksisprosjektet har vært i større grad å synliggjøre språklig og kulturelt mangfold i barnehagen. Personalet har vært opptatt av å øke eget kunnskapsnivå og bedre sine arbeidsmåter i møte med minoritetsspråklige barn og foreldre. Samtidig har det vært et mål å involvere foreldre med minoritetsbakgrunn i større grad i barnehagens arbeid og styrke samarbeidet mellom hjem og barnehage.

Marka barnehage, Gran kommune: "På vei mot en flerkulturell barnehage – fra festbruker til hverdagsbruker"

Barnehagens målsetting har vært at "det skal merkes at de er en flerkulturell barnehage". Blant annet med utgangspunkt i arbeid med temaet *Hakkebakkeskogen – en skog med plass til alle?* Med utgangspunkt i norsk barnelitteratur har barnehagen inkludert mangfoldsperspektiver og arbeid med flerspråklighet og inkluderende felleskap i barnehagen. Prosjektet har ført til at barnehagen i større grad inkluderer mangfold i sitt ordinære arbeid, for eksempel ved å inkludere ulike påsketradisjoner når påsken feires i barnehagen. Barnehagen har hatt stor nytte av at de har førskolelærer og assistenter med minoritetsspråklig bakgrunn i grunnbemanningen. Disse har bidratt med sine kunnskaper og erfaringer til det øvrige personalet i barnehagen. Marka barnehage presenterte sitt praksisprosjekt på NAFOs nasjonale erfaringskonferanse for barnehageansatte 6. juni 2008.

Rogaland

Antall kommuner: 5, Haugesund, Karmøy, Sandnes, Stavanger og Tysvær

Involverte fra Universitetet i Stavanger: Anne Høigård

Representant fra fylkesmannen: Liv Svendal

Prosjektleder fra NAFO: Målfrid Bleka

Antall nettverk: 1

Antall barnehager: 5

Antall deltakere på nettverkssamlinger: 20

Generelt om gjennomføringen

Fire av barnehagene har deltatt i to år og en barnehage er ny dette året. Det har blitt arrangert to nettverkssamlinger, hver på en dags varighet, en sør og en nord i fylket. Det har vært meget populære samlinger med stort sett fullt oppmøte, barnehageansatte, representanter for barnehageeier, Universitetet, fylkesmannen og NAFO. Innhold på samlingene har vært faglige foredrag, framlegg fra barnehagenes prosjektarbeider, orientering om prosjektet på landsplan og erfaringsdeling og samtaler i grupper. Tema som har blitt belyst er for eksempel: veier for flerkulturelle barnehager, hva er hindringer og hvor er mulighetene? Barnehagene har hatt stort utbytte av å høre på hverandre. De har bidratt til å utvikle hverandres praksis gjennom faglige refleksjoner og praktiske tips og ideer. I forbindelse med spredning av barnehagenes kompetanse ville alle prosjektbarnehagene bidra med å arrangere en konferanse i sør-fylket høsten 2008. Sandnes kommune vil være hovedarrangør for konferansen.

Det har vært en god faglig utvikling i alle prosjektene. De prosjektene som har kommet lengst er der de har hatt et stabilt personale, der de samme personene har deltatt i to år. Engasjerte styrere er også en klar suksessfaktor i utvikling av prosjektene/barnehagenes praksis. En annen viktig faktor for å lykkes i arbeidet, er at kommuneleddet ser og følger opp barnehagene som har utviklingsprosjekter. Dette har bidratt til å stabilisere flere av prosjektene og sikre framdrift og utvikling.

I Rogaland har prosjektet vært drevet etter "bottom up"-modellen, hvor hovedfokuset i arbeidet har vært å drive praksisprosjekter i barnehagene som deltar i prosjektet. Det vurderes fra representanten fra universitetet å være en god modell når barnehagene vet hva de ønsker å jobbe med og er klare for å få veiledning. Det hadde vært en fordel om alle deltagerne hadde fått en felles skoleringsdag og dratt på studiebesøk til andre barnehager i starten av prosjektet. Det var tungt for flere barnehager å sette i gang prosjektene sine. Det å dra på slike studieturer har vært inspirerende og utviklende for flere av barnehagene i løpet av prosjektperioden. Det første året fikk barnehagene intensivmidler. Dette virket svært motiverende for den enkelte barnehagen. På grunn av økonomien i prosjektet ble det ikke tildelt sentrale midler dette andre prosjektåret. FM valgte derfor å bidra med kr. 10 000 til hver av prosjektbarnehagene.

Flere av barnehagene har gitt uttrykk for at veiledningsbesøkene fra universitetsrepresentanten har vært både nyttige og nødvendige for å holde trykket oppe og drive prosjektene videre. Inneværende år etablerte representanten ved Universitetet et felles prosjektsted på its:learning som alle prosjektdeltakerne hadde tilgang til. Der la hun ut en rekke lenker til aktuelle nettsteder og en "bank" av det materiellet som var så etterspurt.

Den største utfordringen for representanten ved universitetet dette året, har vært økonomien. Dette fordi Universitetet i Stavanger nå tar 34 % i overhead av alle eksternt tilførte lønnsmidler.

Barnehagenes utviklingsprosjekter

Eidsbakkane barnehage, Karmøy kommune: Se hva jeg ser! Hør hva jeg sier!

Barnehagen har arbeidet med å bruke IKT i barnehagen, spesielt med tanke på berike språkmiljøet i barnehagen. De har også jobbet med å styrke foreldresamarbeidet med de minoritetsspråklige foreldrene. De fleste av dem er nyankomne flyktninger og går følgelig på skole. Barnehagen har opprettet et samarbeid med skolen, der de får komme to timer i måneden og formidle stoff om barnehagens planer og arbeid. Det har blitt mange interessante samtaler i disse timene og det har bidratt til større forståelse og engasjement blant disse foreldrene for barnehagens arbeid. Barnas liv i barnehagen har blitt et større samtaletema hjemme hos familiene. Ellers har barnehagen jobbet med å synliggjøre det språklige og kulturelle mangfoldet i barnehagens hverdag.

Førresfjorden barnehage, Tysvær kommune: Du store verden.

Barnehagen har arbeidet med å utvikle en flerkulturell pedagogikk der ulike språk, kulturelle og religiøse uttrykk blir synliggjort i hverdagen. Dette for at alle barns identitet skal bli bekreftet. De har gjort en rekke aktiviteter i barnehagen for å nå målet sitt: de har feiret ID, en av muslimenes høytidsdager, markert ulike nasjonaldager, laget bokkofferter, dvs. plukket ut gode barnebøker for ulike aldre og samlet konkretiseringsmaterieell til hver bok, de har samlet sanger, musikk og fortellinger fra landene som er representert i barnehagen med mer. De har holdt kurskvelder for alle barnehagene i Tysvær kommune, åtte kvelder til sammen, om sine erfaringer med å utvikle en flerkulturell pedagogikk.

Gandal barnehage, Sandnes kommune: Hvordan kan barnehagen legge til rette for kulturoverføring som styrker minoritetsspråklige barns språklige og sosiale ferdigheter?

Barnehagen har jobbet med å utvikle nye samarbeidsrutiner med tospråklige assistenter. De har månedlige møter mellom pedagogisk leder og tospråklige assistenter der planer gjennomgås og assistentenes oppgaver klargjøres. De har også utviklet nye samarbeidsrutiner med foreldre. De har egne møter med foreldre til de minoritetsspråklige barna. Her tas tematikk som er spesielt viktig for disse familiene opp, bl.a. morsmålets betydning for barnas flerspråklige utvikling. Språkstimulering gjennom musikalske aktiviteter har også vært et viktig tema i barnehagens prosjekt. Barnehagen har i denne sammenhengen hatt et samarbeid med en musikkpedagog som har kommet ukentlig til barnehagen. Arbeidet er dokumentert gjennom en dvd. Barnehagen hadde framlegg på den nasjonale spredningskonferansen.

Johannes Læringscenters mottaksbarnehage, Stavanger kommune: Språkstimulering og det musiske menneske

Barnehagen har jobbet aktivt med språkarbeidet i sammenheng med musikk, sang, dans, bevegelse, rim og regler, eventyr. I valg av det konkrete innholdet, har de vært opptatt av at alle barna skulle få oppleve både med identitetsbekreftelse og med perspektivutvidelse. De har både tospråklige pedagoger og assistenter som har bidratt aktivt med å fokusere på barnas flerspråklige utvikling.

St. Olavs barnehage, Haugesund kommune: Styrke språk og vennskap gjennom å ta ungene med på å lage eventyrkofferter.

Barnehagen har i flere år jobbet med snakkepakken og lignende. I prosjektet ville de videreutvikle arbeidet med å utarbeide konkreter til bruk i arbeidet med barna. De fokuserte på å involvere barna i prosessen med å utarbeide materialet til eventyrene de ønsket å jobbe med. Barna har både vært med i prosessene med å utarbeide materialet og med å formidle eventyrene på ulike måter. Personalet ser at dette har bidratt til større grad av fordypning i arbeidet og bedre språkutvikling for barna.

Sogn og Fjordane

Antall kommuner: 6, Florø, Førde, Høyanger, Stryn og Vågsøy

Involverte fra Høgskolen i Sogn og Fjordane: 2, Hilde Hoflundsengen (prosjektansvarlig) og Sigrid Bøyum

Representant fra fylkesmannen: Astrid Schjærven

Prosjektleder fra NAFO: Målfrid Bleka

Antall nettverk: 1

Antall barnehager: 7

Antall deltakere på nettverkssamlinger: 30

Generelt om gjennomføringen

Alle de syv barnehagene har drevet praksisprosjekter og fått veiledning fra høyskolen. Det har vært to nettverkssamlinger med følgende faglige tema/foredrag: språklig, kulturelt og religiøst mangfold i barnehagen ved Målfrid Bleka fra NAFO, språk og flerspråklighet i barnehagen ved Hilde Hoflundsengen fra HiSF og framlegg av barnehagenes prosjektarbeider. Barnehagene rapporterer at de har vært svært godt fornøyd med samlingene, både med å møte andre barnehager og høre om deres prosjekter, få respons på eget arbeid og på å få faglige innlegg. Noen representanter fra barnehagemyndigheten har deltatt på samlingene.

Representantene fra høyskolen har hatt faglige innlegg på personalmøter og planleggingsdager i barnehagene, noe som blir vurdert som en viktig nøkkel i arbeidet. Å ha med hele personalet i utviklingsarbeidet gjør at flere føler eierforhold til prosjektet, og alle får noe faglig påfyll. Utbytte for høyskolen handler om å få samhandle med praksisfeltet og slik få følge med på hva som skjer i barnehagene. Barnehagene får også sett at dette er et felt høyskolen har kompetanse på, og kanskje vil noen søke på høyskolens flerkulturelle videreutdanning. Noen av barnehagene blir også brukt som øvingsbarnehager for førskolelærerstudentene.

Barnehagepersonalet viser at de er blitt tryggere i sin rolle, og har fått kunnskap som gjør noe med måten de tenker og handler på i møte med alle foreldre og barn i barnehagen. De formidler at de har

blitt mer bevisste på sin rolle som flerkulturell barnehage, og hvilke betydning barnehagen har for barnet og familien.

Representanten fra fylkesmannen har vært aktiv og interessert i prosjektet. Hun har deltatt på en av nettverkssamlingene og har i samarbeidet med høyskolen lagt ut en artikkel om prosjektet på høyskolens og på fylkesmannens hjemmeside. Høyskolen rapporterer også om et godt samarbeid med NAFO.

Barnehagens utviklingsprosjekter

Krokane barnehage, Flora kommune: Alle med å gjere barnehagen fleirkulturell

Alle i barnehagen har fått en dag til å lese temaheftet Språklig og kulturelt mangfold i barnehagen og til å skrive ned egne refleksjoner i forhold til innholdet i heftet. Notatene ble utgangspunkt for videre arbeid. De har hatt personalmøter der ansatte med minoritetsbakgrunn har holdt innlegg om landene de kommer fra; om kultur, religion, barneoppdragelse, mattradisjoner og annet. De har arrangert felles møte for foreldre og personale med fokus på språk, kultur og identitet. I arbeidet med barna har de jobbet med eventyr fra ulike land, de har laget ord-kort der ord og begreper er skrevet på alle språkene som er representert i barnehagen. De har jobbet med sanger, rim og regler fra ulike land. De har dokumentert arbeidet i form av bilder og video. Barnehagen hadde framlegg på den nasjonale spredningskonferansen.

Tonningen barnehage, Stryn kommune: Plan for oppstart og identitetstilknytning

Barnehagen har jobbet med å bedre praksis knyttet til oppstart og identitetsbygging for barn og familier som har minoritetsbakgrunn. De har laget en spørsmålsguide til bruk i oppstartssamtaler med foreldrene. De har også arbeidet med å bli kjent med og synliggjøre landene familiene i barnehagen kommer fra. De har i denne sammenhengen utarbeidet en liste over momenter de ønsker å få vite noe om. De har opplevd mye god samarbeid med foreldre i dette arbeid. Barna har vist stor glede over at foreldrene har vært aktivt deltagende i barnehagearbeidet.

Nepjartun barnehage, Flora kommune: Mangfaldig venskap i den fleirkulturelle barnehagen

De har vært opptatt av at arbeid med flerspråklighet og synliggjøring av mangfold omfatter hele personalet. Alle har vært med på kompetanseutviklingen, i form av arbeid med temaheftet "Språklig og kulturelt mangfold", foredrag og diskusjoner på personalmøter og avdelingsmøter. De har gjennom prosjektperioden sett på den tospråklige assistentens rolle og funksjon på avdelingen. Deres arbeid har blitt en mer integrert del av avdelingens arbeid. Arbeidsmetodene tilpasses barnas ulike behov slik at alle får glede av felles samlinger og aktiviteter. De har fått et økt fokus på å møte barna med utgangspunkt i deres interesser.

Skramsmarka barnehage, Vågsøy kommune: Språk/kommunikasjon – nøkkel til forståelse

De har etablert språkgrupper for de minoritetsspråklige barna, med innhold tilpasset temaarbeidet ellers på avdelingen. De har vært opptatt av voksnes tilstedeværelse sammen med de barna som er i ferd med å lære seg norsk, og deres muligheter for å uttrykke seg og formidle hva de er opptatt av på ulike måter. De har utviklet permer med bilder av aktuelle ord og begreper, med tospråklig tekst, til bruk i samarbeid med foreldre som er i ferd med å lære seg norsk. De har utviklet gode rutiner i bruk av telefontolk i samarbeid med foreldre som har behov for det. Nettverkssamlinger og studiebesøk til andre barnehager i fylket har vært viktige i prosjektarbeidet.

Stedje barnehage, Sogndal kommune: Tospråklege barn – meir målretta arbeid med språklig kompetanse og kompetanseheving blant personalet.

Barnehagen har etablert "språklekgrupper" med lek og ulike aktiviteter, der personalet er bevisst på å skape et godt språkmiljø. Arbeidet dokumenteres i bøker for hvert enkelt barn, med bilder, tekst, barnas tegninger og fortellinger. Bøkene brukes aktivt i samarbeid med foreldre. De har også utarbeidet et samtaleskjema til bruk sammen med foreldre. Flerspråklighet og mangfold er tema som har vært drøftet på de ulike møtene i barnehagen, kunnskap og bevisstheten om hvordan man kan jobbe med tematikken har blitt større. Flerspråklige barn gir uttrykk for en ny stolthet og bevisst over sin flerspråklighet ved å benytte alle sine språk i barnehagen.

Kyrkjevegen barnehage, Førde kommune: Våre første ord! En bok som formidler mangfoldet i barnehagen.

Barnehagen har i samarbeid med foreldre laget en bok som synliggjør de ulike språkene som er representert i barnehagen. De har tatt utgangspunkt ord som tallene fra en til ti, ulike kroppsdelar, hilsener, farger mm. De har latt en person fra hvert språk som er knyttet til barnehagen bli presentert i boka. I presentasjonene fortelles det om hvilket land personene kommer fra mm. Boka har blitt et konkret arbeid som har bidratt til synliggjøring av barnehagens språklige og kulturelle mangfold.

Tingsurda barnehage, Høyanger kommune: Foreldresamarbeid – utarbeidelse av et introduksjonshefte for minoritetsspråklige foreldre.

Personalet har arbeidet med å utarbeide et introduksjonshefte om barnehagen for foreldre med minoritetsbakgrunn. De arbeider for at heftet skal kunne brukes i alle barnehagene i kommunen og har involvert barnehageeier i arbeidet.

Telemark

Antall kommuner: 3, Skien, Porsgrunn og Notodden

Involverte fra Høgskolen i Telemark: 2, Hein Lindquist og Irmelin Kjelaas

Representant fra fylkesmannen: Gerd Holtan

Prosjektleder fra NAFO: Katrine Giæver

Antall nettverk: 1

Antall barnehager: 3

Antall deltakere på nettverkssamlinger: ca 10

Generelt om gjennomføringen

I Telemark fylke har tre barnehager jobbet med utviklingsprosjekter, med veiledning fra Høgskolen i Telemark og NAFO. Prosjektarbeidet ble avsluttet med en stor spredningskonferanse for hele fylket i Porsgrunn 29. April.

Barnehagenes utviklingsprosjekter

Ingen barnehager har hatt egne utviklingsprosjekter der det har vært mulig å søke om penger, men de tre barnehagene har hatt hvert sitt prosjekt med veiledning. Prosjektene har hatt følgende beskrivelser:

Klyveskogen barnehage, Skien kommune: Å bruke barns kulturtradisjon for å styrke selvfølelse og samhold med andre barn.

De har brukt barnesamtaler som pedagogisk verktøy for å fange minoritetsbarns livsperspektiver, og sett dette som en måte å jobbe med barns medvirkning i et flerkulturelt perspektiv.

Lyngveien barnehage, Porsgrunn kommune: Å synliggjøre mangfoldet gjennom barneperspektivet

De har jobbet med å synliggjøre flerspråklighet (f eks ved å skrive "velkommen" på alle språk), og samarbeidet aktivt med foreldre og tospråklige assistenter. Personalet er veiledet om betydningen av flerspråklighet, og tospråklige assistenter har jobbet med flerspråklighet overfor alle barn, blant annet gjennom musikk og eventyr.

Toppen barnehage, Notodden kommune: Hvordan kan vi i barnehagen synliggjøre kulturelt mangfold gjennom litteratur og sanger, med fokus på ulikheter som noe positivt?

De har jobbet aktivt med bruk av sanger og barnelitteratur, bevisstheten rundt bøker som skal velges ut og sett på hvilke kvalitetskriterier man går etter.

Toppen barnehage representerte Telemark fylke med sitt prosjekt på den nasjonale spredningskonferansen 6. Juni 2008.

Troms

Antall kommuner: 4, Tromsø, Harstad, Lenvik og Kvæfjord

Involverte fra Høgskolen i Tromsø: Marit Sundelin

Representant fra fylkesmannen: Solveig Bjørn

Prosjektleder fra NAFO: Katrine Giæver

Antall nettverk: 3

Antall barnehager: 11

Antall deltakere på nettverkssamlinger: 30

Generelt om gjennomføringen

Høgskolerepresentant har prioritert å komme i hver enkelt barnehage (samtlige barnehager) og veilede prosjektene fremfor å delta på alle nettverksamlinger. Alle barnehagene har gjennomført prosjekter, tre med økonomisk støtte og åtte uten. Fokus har vært synliggjøring av mangfold, morsmål, vennskap og språkstimulering i lekegrupper. Nettverkene har gjennomført to samlinger hver på egenhånd – altså uten høgskolerepresentant til stede. Barnehagene rapporterer at det har vært positivt og inspirerende å diskutere erfaringer med ansatte fra andre barnehager. Høgskolen rapporterer at de har fått økt kompetanse på feltet, noe som vil komme studentene på høgskolen til gode. Troms er et fylke med store avstander og vanskelige reiseruter, og logistikk oppgis som den største utfordringen. Barnehagene sier at prosjektperioden ble litt kort, og at det er viktig å komme i gang så tidlig som mulig om høsten.

Barnehagenes utviklingsprosjekter

Borkenes barnehage, Kvæfjord kommune: Språkutvikling hos minoritetsspråklige barn

Barnehagen har brukt temaheftet *Språklig og kulturelt mangfold* aktivt gjennom hele perioden. De har jobbet med å skaffe seg informasjon om familienes opprinnelsesland, og jobbet med ord, skriftlig og muntlig, på morsmålet. I tillegg har de samarbeidet med foreldrene om sanger, leker og mat fra opprinnelsesland, og med skolen om de barna som skal begynne til høsten. De har jobbet med flerspråklig utvikling gjennom språkstimuleringsutstyr, sangleker, bruk av fotografering og bevisstgjøring av voksenrollen i rollelek. Blant annet har de laget en billedbok fra barnehagen som barna kunne ta med hjem og snakke med foreldrene om på morsmålet.

Barnehagen rapporterer at barna har fått større bevissthet rundt språk og er blitt mer opptatt av morsmål, og at de har fått et nærere foreldresamarbeid. Alle barna i barnehagen har fått et *verdensbilde*, rapporteres det.

Barnely barnehage, Harstad kommune: Hvordan videreutvikle og forbedre kvaliteten på språkopplæringen for barn fra språklige og kulturelle minoriteter?

Barnehagen har hevet personalets kompetanse om tospråklig utvikling, og tilbudt alle 4-5-åringene fra språklige minoriteter deltakelse i norskgrupper. De har også jobbet med morsmål både skriftlig, ved å synliggjøre skriftspråket til alle barna som går i barnehagen og muntlig gjennom å jobbe tett sammen med foreldrene om barnas morsmålsutvikling.

Barnehagen rapporterer at de ser en bedre norskspråkutvikling hos flerspråklige barn, og en større bevissthet rundt språk hos voksne, etter deltakelse i prosjektet.

Gimle studentbarnehage, Tromsø kommune: Plass til alle på Gimle

Barnehagen har jobbet med synliggjøring av mangfoldet barna representerer. De har lagt vekt på musikk, markering av merkedager og ord på ulike språk, og symboler som flagg, verdenskart og globus. De har jobbet med å innhente informasjon fra foreldre om barnas bakgrunn, og blitt mer bevisste på barnas tilhørighet til flere land og kulturer.

Barnehagen rapporterer at de har endret prosjektet underveis, etter hvert som de erfarte at nasjonaldager ofte hadde mindre – eller forskjellig - betydning og plass i andre land enn det markering av grunnlovsdagen har i Norge. De har en samisk avdeling, og sier at bevissthet rundt språk hos barna gjorde at samiske barn tok kontakt på tvers av språkgrensene. De har fått et bedre samarbeid med foreldrene. Gimle studentbarnehage representerte Troms med sitt prosjekt på den nasjonale spredningskonferansen 6. Juni 2008.

Vestfold

Antall kommuner: 6, Larvik, Stokke, Tønsberg, Horten, Sande og Sandefjord

Representant fra fylkesmannen: Miloslav Rosmara

Antall involverte fra Høgskolen i Vestfold: 2, Gro Svolsbru og Thor Kristen Sanna

Prosjektleder fra NAFO: Marit Gjervan

Antall nettverk: 2

Antall barnehager: 12

Antall deltakere: 30

Generelt om gjennomføringen

Vestfold har deltatt i to år i NAFOs kompetanseutviklingsprosjekt. Barnehageansatte fra Larvik, Stokke, Tønsberg, Horten, Sande og Sandefjord kommune har deltatt.

Det har vært to storsamlinger for fylket på Høgskolen i Vestfold, samt to samlinger i hvert av nettverkene. NAFO og HiVe har stått for det faglige innholdet på storsamlingene. Det har også vært presentasjoner fra deltaker i prosjektet og fokusbarnehage i fylket: Beckerbo barnehage i Horten, samt fra prosjektdeltaker i Buskerud fylke, Fjell barnehage i Drammen. Tema for disse samlingene har vært *tilnærminger til mangfold, foreldresamarbeid og barns medvirkning*. Høgskolen har stått som teknisk arrangør for samlingene. Fylkesmannens representant har vært til stede.

I tillegg til nettverkssamlinger har høgskolen bidratt med faglig kompetanse og veiledning på noen av barnehagenes personalmøter, av og til med to barnehager sammen. Dette har bidratt til at barnehagene synes det har vært lettere å få med seg hele personalet når alle får delta på noe felles. Høgskolen trekker også fram møter med hele personalgrupper i en barnehage som spesielt positivt. Dette fremmer implementeringen av ressursgruppas arbeid i den enkelte barnehage, samtidig som det også gir høgskolen nyttige innspill og erfaringer med praksis som kommer til nytte i undervisningen på førskolelærerutdanningen. Problemstillinger fra høgskolens møter med den enkelte barnehage i veiledning ble også tatt med videre til diskusjon på nettverkssamlinger.

Høgskolen etterlyser en større tydelighet i forbindelse barnehagenes forpliktelser til å gjennomføre praksisprosjekter og delta i nettverk og på storsamlinger. To av barnehagene som har deltatt i prosjektet har trukket seg underveis av ulike interne årsaker.

Barnehagenes praksisprosjekter

Gausetangen barnehage, Holmestrand kommune: "Gausetangen barnehage og SFO – en informasjonsfilm"

Hovedmålet med prosjektet har vært å styrke samarbeidet med foreldre med minoritetsbakgrunn spesielt, og skape forståelse for barnehagens innhold og målsettinger. Personalet ønsker å styrke barnehagens informasjon til foreldre med minoritetsspråklig bakgrunn spesielt. Gjennom praksisprosjektet har barnehagen blant annet laget en informasjonsfilm om barnehagen til bruk i samarbeid med foreldrene. Filmen lages på arabisk, somali, mandarin, russisk, kurdisk/sorani. Filmen er ikke ferdig på nåværende tidspunkt.

Løvtun barnehage, Stokke kommune: "Språk for alle – i ord og bilder"

Hovedmålet med prosjektet har vært å utvikle barnas språkutvikling på norsk og morsmål, spesielt de som er nyankomne flyktninger. Barnehagen har arbeidet med å støtte barnas morsmålsutvikling, utvikle språklæringsmateriell som gjøres tilgjengelig for alle ansatte og bevisstgjøre personalet på språkarbeid. Personalet arbeider etter metoder fra *Snakkepakken*, og er samtidig opptatt av å synliggjøre ulike morsmål både ved at barna lærer ord på ulike språk og ved skriftliggjøring for eksempel med velkomstskilt på ulike språk.

Beckerbo barnehage, Horten kommune: Et inkluderende fellesskap med plass til det enkelte barn. Barns medvirkning i et flerkulturelt perspektiv.

Barnehagen har arbeidet mye med barns medvirkning, og har sett på utfordringer knyttet til barn som ikke behersker norsk språk så godt. De har arbeidet mye med at personalet skal legge til rette for at alle barn skal oppleve medvirkning og ha innflytelse på egen hverdag i barnehagen, og kunne påvirke lek og aktiviteter i barnehagen. Barnehagen er fokusbarnehage for NAFO, og har vært aktivt brukt av de andre barnehagene i prosjektet.

Træleborg barnehage, Tønsberg kommune: Synliggjøring av mangfold som ressurs i barnehagen.

Barnehagen har arbeidet med å synliggjøre språklig og kulturelt mangfold som en naturlig del av barnehagens hverdag. Målet med arbeidet har blant annet vært at alle barn skal finne bekreftelse på egen identitet og "finne igjen seg selv" i barnehagen. Barnehagen har erfart at det er viktig å ha ansatte med ulik språklig og kulturell bakgrunn i personalgruppen, og at dette er med på å sikre at barnehagen har et flerkulturelt innhold. Personalet har også brukt tid på å øke sin kunnskap om barnehagens mandat i forhold til rammeplanen og andre statlige føringer når det gjelder barnehagens pedagogiske oppgaver i møte med alle barn og foreldre. Barnehagen presenterte sitt arbeid på NAFOs nasjonale erfaringskonferanse for barnehageansatte 6.juni 2008.

NAFOs vurdering av kompetansehevingsprosjektet

Mål og målgruppe

Prosjektet skal bidra til økt kompetanse hos ansatte i barnehagene

Målet med kompetanseutviklingsprosjektet har vært å bidra til å øke barnehagepersonalets kompetanse innenfor tospråklig og flerkulturelle perspektiver. Deltakerne har fått kunnskaper om hvordan de kan skape et språkstimulerende miljø for alle barn i barnehagen, både når det gjelder utvikling av norsk og betydningen av barnas morsmål. Dette er viktige mål både i *Rammeplan for barnehagen* og *Strategi for kompetanseutvikling i barnehagesektoren 2007-2010*. Samtidig har temaer som identitetsbekreftelse, perspektivutvidelse og foreldresamarbeid vært sentrale i prosjektet.

Barnehagene har gjort store fremskritt når det gjelder å utvikle flerkulturell kompetanse. Rapportene viser først og fremst at de har fått en økt bevissthet rundt temaet, at de flerspråklige barna har en tydeligere posisjon i barnegruppa og at de er blitt mer synlige for personalet. Barnehagene har funnet et faglig utgangspunkt å jobbe ut fra.

De aller fleste barnehagene har tatt utgangspunkt i arbeid med å synliggjøre språklig og kulturelt mangfold. For eksempel gjennom visualisering ved at de henger opp verdenskart som markerer hvor de ulike familiene i barnehagene har sin opprinnelse fra og utsmykker veggene med kunst og kulturuttrykk fra ulike land. De har også blitt mer bevisst på å skaffe materiell som ivaretar barns ulike kunnskaper og erfaringer; som for eksempel utstyr og utkleddingstøy til dukkekroken, leker og bøker på ulike språk. Gjennom kompetanseutviklingen har deltakerne fått kunnskap om viktigheten

av at ulike barn må få oppleve identitetsbekreftelse og anerkjennelse i barnehagens innhold og aktiviteter. Dette er svært viktig for barnas muligheter for læring og utvikling i barnehagen.

I tillegg til å jobbe med synliggjøring av språklig mangfold har barnehagene arbeidet med å utvikle barnehagens språkmiljø. Utvikling av barnas norskspråklige kompetanse har vært sentral. Særlig nettverkssamlingene har bidratt til å utveksle kunnskaper og gode erfaringer med språkstimulering. Universitetet i Agder poengterer i sin rapport at kartlegging og tilrettelegging av tiltak som fremmer utviklingen av et velfungerende språk på ulike nivåer, krever god kompetanse om kompleksiteten i språket, og om hvordan barn kan utvikle ikke bare ordforråd men også tekstkompetanse og dialogferdigheter på ulike arenaer. Dette vurderes å være områder som bør videreutvikles i barnehagene. NAFO ser også at barnehagene har behov for mer kompetanse innen språkarbeid, særlig når det gjelder morsmålets betydning for å fremme barnas norskspråklige utvikling. Dette vil bli fokus i videreføringen av kompetanseutviklingen.

Flere barnehager trekker fram at de gjennom deltakelse i prosjektet har blitt mer bevisst egne holdninger til mangfold og annerledeshet. Dette er spesielt knyttet til erfaringer med samarbeid med foreldre med minoritetsbakgrunn. Flere barnehager opplevde dette samarbeidet som krevende fordi de møtte foreldre med andre forventninger, kunnskaper og erfaringer enn det de har vært vant til. Gjennom økt kunnskap, erfaringsutveksling med andre barnehager, veiledning og refleksjon sier flere at de nå opplever å ha et tettere og mer likeverdig samarbeid med foreldrene. Det har særlig vært hensiktsmessig å benytte foreldrenes språklige og kulturelle kunnskaper og erfaringer som en ressurs i barnehagen. Ved å gi foreldrene større plass og innflytelse opplever barnehagene foreldrene som mer deltakende og engasjert i barnehagens arbeid. Som for eksempel Fjell barnehage i Drammen som har jobbet med økt foreldredemokrati for foreldre med minoritetsbakgrunn (se side 9).

Barnehagene rapporterer at barna med majoritetsbakgrunn også profitterer på å delta i NAFOs mangfoldsprosjekt. I Kyrkjevegen barnehage i Sogn og Fjordane forteller de om en gutt med majoritetsbakgrunn som lytter til en tospråklig assistent som leser Farsi, og synes det er så vakkert. Toppen barnehage i Telemark forteller om en gutt med majoritetsbakgrunn som erklærer at han er så glad i det irakiske flagget. Og mange av barna med majoritetsspråklig bakgrunn rundt i de forskjellige fylkene har latt seg imponere når de oppdager at vennene i barnehagen kan snakke flere språk. NAFO ser dette som viktige tilbakemeldinger på at barnehagene ser mangfold som en ressurs framfor et problem. I tråd med strategiplanen *Likeverdig opplæring i praksis!* skal jo barnehagen forberede *alle* på å leve og virke i et flerkulturelt samfunn. Rapportene tyder også på at barnehagene har fått redskaper som gjør dem i stand til å håndtere kompleksitet og mangfold bedre enn før og at de i større grad kan gi et likeverdig tilbud til forskjellige barn og foreldre.

Prosjektet skal bidra til implementering av overordnede planer

Det har vært viktig å forankre prosjektet i rammer og føringer som gjelder for barnehagene. Blant annet har barnehagene nå kjennskap til sentrale dokumenter som temaheftet om *Språklig og kulturelt mangfold i barnehagen* og strategiplanen *Likeverdig opplæring i praksis*. Særlig temaheftet blir aktivt brukt i barnehagens arbeid, ofte som utgangspunkt for kunnskapsdeling og refleksjon på personalmøter og planleggingsdager. Vi ser også at barnehagene nå leser rammeplanen i lys av flerkulturelle perspektiver. Det reflekteres for eksempel over hvordan man skal jobbe med barns

medvirkning i et flerkulturelt perspektiv og hvordan alle barn kan få bruke sitt språk for å uttrykke seg i barnehagen. Det jobbes aktivt med å realisere målene i rammeplanen, blant annet om å kunne tilrettelegge for et stimulerende språkmiljø for alle barn, og jobbe konkret med tiltak som fremmer anerkjennelse og respekt for ulikheter blant barn og voksne.

I arbeidet med å forankre overordnede planer og flerkulturelle perspektiver i barnehagene ser vi det som helt avgjørende at prosjektarbeidet er godt forankret både hos ledelsen i barnehagen og hos barnehagemyndigheten.

Prosjektet skal bidra til å styrke høgskolene/universitetene som kompetansetilbydere

UHs kompetanse har blitt mer synlig for barnehagene, samtidig som barnehagenes kompetanse har blitt mer synlig for høgskolene. Det rapporteres om større kunnskap om feltet også for høgskolene, noe som kommer studentene til gode. For eksempel ved Høgskulen i Volda rapporteres det at deltakelse i prosjektet har ført til at studiet flerkulturelt arbeid i barnehage og skole er blitt bedre tilrettelagt for førskolelærere. Flere tilsatte fra UH uttrykker at barnehagenes praksiserfaringer og faglige refleksjoner bidrar til å styrke undervisningen til studentene. En av universitetsrepresentantene uttaler følgende: ”..det har vært lærerikt for meg å få se i praksis noe jeg på forhånd hadde mest teoretisk kunnskap om. Jeg har for alvor erfart at det flerkulturelle er normalvirkeligheten i barnehagen i Norge i dag, noe som vil få varige konsekvenser for min egen undervisning i førskolelærerutdanninga.”

NAFO ser at det er en styrke for UH der flere enn en vitenskaplig ansatt er knyttet til prosjektet. Det er svært positivt når Høgskolen i Bodø for eksempel involverer tilsatte fra ulike fagseksjoner; pedagogikk, religion og etikk og estetiske fag. Dette er med på å styrke flerkulturelle perspektiver i førskolelærerutdanningen, og gir samtidig deltakerne i prosjektet større faglig bredde og innsikt. Der det kun er én ansvarlig fra UH har det vært vanskeligere å ta i bruk erfaringer fra prosjektet inn i utdanningen.

At kompetanseutviklingen har styrket UH som kompetansetilbydere ser vi også i Nord-Trøndelag. Også her har flere vitenskaplige ansatte vært involvert. Høgskolen i Nord-Trøndelag ønsker nå å bruke strategien og erfaringene fra prosjektet til å utarbeide et tilsvarende prosjekt for lærere i grunnskolen. NAFO vil være en støttespiller for HiNT om dette nye tiltaket.

Styring og organisering

Det har vært viktig for framdriften i prosjektet at U/H og fylkesmannen har hatt et godt samarbeid. I de fylkene der dette har fungert godt, har prosjektets praktiske organisering vært mer selvgående. Geografisk størrelse på fylket har mye å si for organiseringen. Fylker med store reiseavstander har hatt tidsmessige og økonomiske utfordringer i organisering av nettverk og veiledning i de enkelte barnehagene. I Nordland har fylkesmannen innvilget støtte til reiseutgifter for deltakerne fra barnehagene. Dette har vært en uvurderlig ressurs som har gjort at 2-3 personer fra de deltakende barnehagene har kunnet være tilstede på nettverk og storsamlinger.

NAFOs prosjektledere har vært til stede og har bidratt faglig på storsamlingene. NAFO har også deltatt på nettverksamlinger fylkene. NAFO har videre hatt jevnlig telefon- og mailkontakt særlig med ansvarlige fra UH. Der det har vært problemer med gjennomføringen fra U/H eller fylkesmannens side har vi gått inn og tatt et større ansvar og en mer synlig rolle.

Vi ser at gjennomføringen kan bli sårbar på de høgskolene/universitetene der det kun er en ansvarlig hvis noe svikter. Ledelsen ved utdanningen, enten dekan eller studieleder, bør derfor være noe involvert i prosjektet for å sikre gjennomføringen. Dette er noe NAFO vil ta tak i ved videreføringen.

Det har vært et mål å involvere barnehagemyndigheten i de deltakende kommunene i prosjektet. Dette er svært viktig for spredningen av faglig kunnskap og erfaringer til de øvrige barnehagene i kommunen. Samtidig ser NAFO det som svært viktig at barnehagemyndigheten har faglig kompetanse innen språklig og kulturelt mangfold blant annet når det gjelder forvaltning av tilskuddsordningen for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder. Rapporter fra UH og NAFOs egne erfaringer med kommunene og barnehagene viser at det er store forskjeller i hvordan tilskuddordningen forvaltes. I Rogaland har tre av kommunene som deltar i prosjektet valgt å benytte tilskuddordningen til å tilsette en ekstra assistent eller førskolelærer som spesielt skal arbeide med norskopplæring i barnehagen (i varierende stillingsprosent etter hvor stort statstilskuddet er). Universitetet ser faren med at en slik bruk av statstilskuddet er at "å bedre språkforståelsen" lett kan bli oppfattet som "bedre norskforståelsen", med den følge at betydningen av barnets morsmål blir ignorert. Høgskolen sier videre at det kan føre til en monopolisering av språkarbeidet hos den som er ansatt på disse midlene, med en tilsvarende ansvarsfraskrivelse hos det øvrige personalet. I løpet av prosjektperioden har det utviklet seg en større forståelse for at språklæring ikke bare foregår til bestemte tider på et bestemt rom med en bestemt voksen, men er noe hele personalet skal være involvert i og ha ansvar for. Generelt er det også universitetets inntrykk at prosjektbarnehagene har fått en større forståelse av hva barnas morsmål betyr for den totale språkutviklingen. Stavanger kommune har utviklet en egen ordning for de tospråklige assistentene etter at den nye tilskuddsordningen kom. Alle tospråklige assistenter blir ansatt i en base ved Johannes læringscenter. Som en fast del av stillingen må de delta i et kompetansehevende kurs 2 timer per uke. De må også ta et "bransjekurs" på 40 timer. Det synes som dette er en satsning som har vært positiv både for de tospråklige assistentene sjøl og for samarbeidet med de aktuelle barnehagene, og dermed også for barna. NAFOs inntrykk av forvaltningen av tilskuddsordningen er at denne oftest brukes til innkjøp av språkstimulerende materiell og ansettelse av assistenter eller førskolelærere som skal jobbe spesielt med språkstimulering på norsk. Svært få av barnehagene i prosjektet benytter midlene til tospråklig assistanse. Når vi fra forskning vet hvor viktig det er med god morsmålskompetanse for å få et godt grunnlag for utvikling i andrespråket er det et behov for økt kunnskap og holdningsarbeid blant personalet når det gjelder arbeid med å styrke barnas morsmål og tospråklige ressurser.

Videreføring

I videreføringen av kompetanseutviklingsprosjektet for barnehageåret 2008-2009 vil NAFO fokusere på å forankre det påbegynte arbeidet grundigere i barnehagen og i kommunen. Med utgangspunkt i rapporter og vurderinger fra 2007-2008 vil kompetanseutviklingen fokusere på å

- 1) Øke omfanget av prosjektet. NAFO vil i videreføringen sette i gang prosjektet i også Oslo, Østfold, Vest-Agder og Sør-Trøndelag, og vil samtidig øke omfanget i de fylkene som allerede deltar. Ved å involvere barnehagemyndigheten i enda større grad vil også kompetansen kunne få større ringvirkninger i den enkelte kommune.
- 2) Spisse det faglige innholdet i kompetanseutviklingen ut fra faglige behov som har fremkommet i de to første årene i prosjektet. Dette gjelder særlig bruk av tospråklig assistanse og generelt arbeid med flerspråklighet i barnehagen slik at barnehagene kan bli bedre rustet til å styrke barnas norskspråklige utvikling (se prosjektbeskrivelse for 2008 / 2009).